

วิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท Analytical Criteria for Judgment in Theravada Buddhist Philosophy

สรวิชัย วงษ์สอาด

ดร., สาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
sompong_25@hotmail.com

บทคัดย่อ

จากการศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า “ความดี” ตรงกับคำว่า “บุญ” หรือ “กุศล” หมายถึง ความดี ที่เรียกว่า Objective good ซึ่งเป็นเกณฑ์การตัดสินจากพฤติกรรม ถือเอาเจตนาเป็นสำคัญมาตัดสินการกระทำ ดังที่พุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่า “ความดี” เป็นความประพฤติที่เป็นเกณฑ์ตัดสินในบรรทัดฐานของความประพฤติทั้งหลาย ซึ่งเป็นจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้มีชีวิตที่ดีและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยความสามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข ในการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธ 3 ประการด้วยกัน ก็คือ 1) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ศีล 5 ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติฝ่ายศีลธรรมเป็นเบื้องต้น 2) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นกลาง เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้น ได้แก่ กุศลกรรมบถและวัณนกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วยนั่นเอง และ 3) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นสูงสุด ซึ่งเป็นจริยธรรมระดับสูงสุดที่บุคคลประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะห่างไกลจากข้าศึกภายในได้ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรคหรือมรรคมีองค์ 8 นั้นเอง โดยพิจารณา คือ 1) พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีคุณและโทษต่อชีวิตอย่างไร หรือมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร 2) พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีคุณหรือโทษต่อสังคมอย่างไร 3) พิจารณาว่าเป็นคุณหรือโทษต่อสังคมอย่างไร 4) พิจารณาด้วยมโนธรรม หรือ โดยสำนึกอันมีตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ และ 5) พิจารณาจากมาตรฐานทางสังคม ตามกาลสมัยที่จะมีให้ถือกัน โดยมโนธรรมหรือผิดพลาดคลาดเคลื่อน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมทางจริยธรรม ที่เป็นเกณฑ์ตัดสินความดี โดยสามารถพิจารณาที่เจตนาของการกระทำของมนุษย์เป็นต้น

คำสำคัญ: เกณฑ์ตัดสินความดี พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The study of the criteria for judging good in the Theravada Buddhist philosophy found that "good" matches the word "merit" or "charity" refers to the good called Objective good, which is a criterion for behavior. The intent is to judge the action as the Theravada Buddhist philosophy of "good" is a criterion of conduct in the norm of conduct. The ethics of living to live a good life and help each other. There is a great joy in the good life of the three Buddhists. 1) The basic criteria for the basic virtue is the five precepts, which is a moral practice. 2) Intermediate criteria to raise moral and ethical standards, such as charity and exuberance together with the same, and 3) criteria for judging best, the highest level of ethics that a person performs is far from the internal enemy, namely the noble eightfold path, or the eightfold path by considering: 1) How are you and how are you blaming your life? 2) Consider that behavior to have good thing or blame society; 3) consider to be good thing or punishable by society; 4) consider with conscience, or by the natural realization of humanity, and 5) consider the social standards based on social standards in the past, it will not be held by ignorance or error which demonstrates the ethical behavior. That's a good judgment. It can be considered the intent of human actions, etc.

Keywords: criterion of good judgment, Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคม และไม่อาจจะอยู่โดดเดี่ยวได้ เพราะว่า มนุษย์ต้องมีการพบปะพูดคุยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ต้องติดต่อประสานงานกัน และต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ,สมพร สุทัศนีย์)2548 :1(เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมเดียวกันเป็นจำนวนมาก จากการที่มนุษย์ไม่รู้จักควบคุมตนเองได้ มนุษย์เห็นแก่ตัวและมุ่งแต่ประโยชน์ของตนโดยไม่ใส่ใจความเดือดร้อนของผู้อื่น ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของมนุษยชาติที่มีรากฐานมาจากจริยธรรมภายในของมนุษย์ (สมภาร พรหมทา ,2548 : 478-480) เพราะเหตุนี้ มนุษย์จึงแสวงหาเกณฑ์ตัดสินความดีสูงสุดของชีวิตว่าอย่างไรถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ในการแก้ปัญหาเหล่านี้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2550 :18) ได้แก่ (1) ปัญหาเรื่องความมีอยู่ของคุณค่าความดี ดังที่นักปรัชญาพยายามตอบคำถามว่าความดี คืออะไร เช่น อริสโตเติลตอบว่าความดี คือ ความสุข ส่วนเอพิคิวรัสตอบว่า ความดีได้แก่ ความสุขสำราญ (2) ปัญหาเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดี นั่นคือ นักปรัชญาเสนอเกณฑ์ตัดสินความดี ส่วนโปรแทกอร์สเสนอว่า ความพอใจเรื่องใด เรื่องนั้นก็ดีสำหรับเขา และ (3) ปัญหาเรื่องอุดมคติของชีวิต นั่นคือ การดำเนินชีวิตแบบใดจึงดีที่สุด เช่น อริสโตเติลกล่าวว่า การใช้ชีวิตคิดค้นปรัชญาคือแบบชีวิตที่ดีที่สุด ส่วนพลาโตก็ตอบว่าเรามีชีวิตอยู่ตามธรรมชาติเป็นแบบชีวิตในอุดมคติ

เพราะเหตุนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทจึงทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของมนุษย์ที่มุ่งสอนไม่ให้มนุษย์เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธจริยศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏในพุทธสุภาษิตที่ว่า “การไม่ทำบาปทั้งปวง การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว” (ขุ. ธ. (ไทย). 25/24/33) ที่เรารู้จักกันดีว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ที่เป็นการตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมที่นาสนใจว่าอะไรคือเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีปัญญาหรือมีเหตุผล ซึ่งสามารถรู้ว่า ผิด ชอบ ชั่ว ดี จากการฝึกฝนเพราะจากการที่ได้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ให้มีความเจริญงอกงามทางคุณธรรมที่เกิดจากปัญญา ที่เป็นหนึ่งเดียวกันเกณฑ์ตัดสินความดี คือ ปัญญาหรือความรู้ โดยการพัฒนาปัญญาจนรู้อย่างถ่องแท้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ในการมีชีวิตที่แสวงหาความจริง ความดี และความงาม (ดร. ไพฑูรย์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง และคณะ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2551: 32) พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นความดีสูงสุดที่เป็นอุดมคติทางพุทธจริยศาสตร์ที่เป็นเป้าหมายของชีวิต (ผศ. สุเชาว์น พลอยชุม, 2537 : 12) ของมนุษย์ในจักรวาลที่เป็นโลกแห่งประสาทสัมผัสเป็นของไม่จีรังยั่งยืน เปลี่ยนแปลงได้ นี้แหละคือความดี มนุษย์สามารถรู้จักโลกแท้จริงได้ด้วยเหตุผล เพราะฉะนั้น เหตุผลจึงเป็นความดีอันสูงสุดของมนุษย์ (รศ. ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, 2550 : 93) ดังนั้น เพลโตได้พูดถึงเกณฑ์ตัดสินความดีของบุคคลจะต้องมีลักษณะทั้ง ๓ อย่าง โดยอธิบายศิลปะแห่งความดีนั้นว่า ถ้าหากบุคคลมีศิลปะแห่งเหตุผลเป็นผู้มีความดีคือมีปัญญา ถ้าหากบุคคลได้มีกำลังใจในการตัดสินใจ บุคคลนั้นเป็นผู้มีความดี ถ้าบุคคลใดสามารถควบคุมความต้องการของตนได้ บุคคลนั้นจะตั้งมั่นอยู่ในเกณฑ์ตัดสินความดีเป็นต้น (บุญทัน ดอกไธสง, 2523 : 83 – 84)

2. นิยามและความหมายของคำว่า “ความดี” ในพุทธปรัชญาเถรวาท

คำว่า “ความดี” ตามความหมายของพระพุทธศาสนาตรงกับคำว่า “บุญ” หรือ “กุศล” หมายถึง ความดีหรือบุญกุศลที่เรียกว่า “คุณสมบัติทางจิตใจของมนุษย์” ที่ทำให้คนมีใจสูง โดยมองเห็นนิสัยใจคอ และความประพฤติ เพื่อยกจิตใจของตนให้สูงขึ้น (บุญมี แทนแก้ว, 2540 : 90) ที่เรียกว่า Objective good นั่นเอง (วศิน อินทสระ, 2549 : 18) ในระดับของศีลธรรมจริยธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับ คือ (1) ระดับศีล 5, (2) ระดับกุศลกรรมบถ 10, (3) ระดับมรรค 8 ซึ่งเป็นเกณฑ์การตัดสินความดีโดยการพิจารณา ดังนี้ คือ (1) พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีคุณและโทษต่อชีวิตอย่างไร หรือมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร (2) พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีคุณหรือโทษต่อสังคมอย่างไร (3) พิจารณาว่าเป็นคุณหรือโทษต่อสิ่งใดอย่างไร (4) พิจารณาด้วยมโนธรรม หรือ โดยสำนึกอันมีตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ และ (5) พิจารณาจากมาตรฐานทางสังคมตามกาลสมัยที่จะมีให้ถือกันโดยมหายหรือผิดพลาดคลาดเคลื่อน ตลอดจนการใคร่ครวญแล้วยอมรับหรือไม่ยอมรับของวิญญูชนเหล่านั้นในแต่ละกรณี (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546 : 180)

เพราะเหตุนี้ ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีความหลากหลายตามแต่กรณีที่มีสถานการณ์เกี่ยวข้องกับเราหลายประการ ซึ่งแสดงให้เห็นพฤติกรรมทางจริยธรรมทางพุทธปรัชญาเถรวาท โดยการพิจารณาถือเอาหลักเจตนาเป็นสำคัญ เพราะเจตนาเป็นมโนธรรมซึ่งย่อมเกิดขึ้นก่อนผล คือ วชิกรรม หรือกายกรรม ที่เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น เกณฑ์ตัดสินความดีนั้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “กรรม” เพราะต้องมีการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ มาตัดสินว่า ดี-ชั่ว-ถูก-ผิด ว่าเป็นอย่างไร เพราะเหตุนี้ ปัญหาเรื่องกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ได้กล่าวไว้ด้วย เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงเจตนาของการกระทำทุกอย่างที่นำมาตัดสิน ดี-ชั่ว-ถูก-ผิด จะต้องประกอบด้วยเจตนา การกระทำที่มีได้เกิดจากเจตนาหรือความตั้งใจ เรานำมาตัดสินตามหลักจริยศาสตร์นั้น การกระทำที่จะนำมาตัดสิน ดี-ชั่ว-ถูก-ผิด ได้ต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากความตั้งใจ มิใช่เป็นการกระทำที่เกิดจากการถูกบังคับ เมื่อเราพิจารณาตามหลักพุทธธรรมในแง่จริยศาสตร์

จะเห็นว่า “ความดีหรือบุญกุศล” นั้นก็คือ คุณธรรมที่เป็นเครื่องชำระจิตใจของมนุษย์ให้สะอาด บริสุทธิ์และผ่องใส (ขำนะ พาซื่อ, 2547 : 16) ที่มนุษย์ได้รับทาง “ความดีเชิงจิตวิสัย” จากการกระทำต่าง ๆ ได้แก่ (1) เจตนา (Will) คือ การกระทำโดยเจตนา และเจตนาในที่นี้เกิดจากความต้องการความอยากและความปรารถนา (2) แรงจูงใจ (Motive) ได้แก่ สิ่งจูงใจให้บุคคลกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มิลล์ กล่าวว่า แรงจูงใจคือความรู้สึกที่ทำให้บุคคลจงใจทำ แมคแคนซี กล่าวว่า แรงจูงใจในการกระทำหน้าที่ที่แท้จริงก็คือความรู้เห็นในจุดมุ่งหมายหรือความคิด เกี่ยวกับจุดหมายที่ชัดเจน กรีน กล่าวว่า แรงจูงใจคือ จุดมุ่งหมายซึ่งจูงใจไปสู่การกระทำที่แท้จริง (3) นิสัย (Habit) ได้แก่ ผลของการกระทำซ้ำ ๆ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ด้วยความสมัครใจหรือตั้งใจ เมื่อการกระทำใดกลายเป็นนิสัยแล้ว ก็เป็นการกระทำโดยไม่ต้องพยายามหรือตั้งใจ (4) อุปนิสัย (Character) ได้แก่ ความโน้มเอียงถาวรของจิตใจ เป็นผลสืบเนื่องมาจากนิสัย และแรงจูงใจอันมีมาอยู่ก่อน และ (5) สถานการณ์ (Circumstances) ได้แก่ เหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นบุคคล สังคม และเหตุการณ์ทางธรรมชาติ เป็นต้น (ผศ. ขำนะ พาซื่อ, 2547 : 18)

2. ความดี 3 ระดับ

2.1 ระดับศีล 5

กล่าวคือ ศีล 5 เป็นหลักความดีเบื้องต้นที่สอนให้มนุษย์ทุกคนควรปฏิบัติตาม 5 ประการ ได้แก่ (1) เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต (2) เว้นจากอกุศลนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมย (3) เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย (4) เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ (5) เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในของมีนเมา (ที. ปา. (ไทย) 11/286/247., อภ. ปญจก. (ไทย) 22/172/227., 264/307., อภ. วิ. (ไทย) 35/767/388) ศีลทั้ง 5 ข้อนี้ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับความประพฤติของคน เพื่อที่จะได้อยู่ด้วยกันเป็นปกติสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือ ต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่จะอยู่ตามกำลังไม่ได้ โดยเหตุที่แต่ละคนมีอัธยาศัยต่างหากมีกำลังไม่เท่ากัน ผู้ที่มีอัธยาศัยหยาบและมีกำลังมากข่มเหงผู้อื่น คนสุภาพและมีกำลังน้อยก็อยู่ไม่เป็นสุข แม้ทางบ้านเมืองจะมีกฎหมายบังคับใช้ห้ามปรามไม่ให้คนประพฤติในทางที่ผิด และวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดไว้ด้วย ตรงข้ามกับกฎหมาย ผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายอยู่เสมอก็คิดว่ากฎหมายทำอะไรเขาไม่ได้ เพราะเขามีปัญญาพอที่จะหาทางเลี่ยงกฎหมายได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ กฎหมายก็ไร้ความหมาย ศาสนาทั้งหลายมักจะบัญญัติศีลของตนขึ้นมา เพื่อให้คนมีความประพฤติดีประพฤติชอบทางด้านกาย วาจา และใจ อย่างที่พระพุทธศาสนาบัญญัติศีล 5 ไว้ เพื่อสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ศีลเป็นข้อบัญญัติที่จำเป็นทางด้านมนุษยธรรมโดยแท้ ชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่แท้ ที่ผิดไปจากสัตว์เดรัจฉานก็ตามที่ต้องมีศีล จึงเชื่อว่ามนุษยธรรมคือ ธรรมที่จำเป็นสำหรับมนุษย์

โดยพื้นฐานแล้วศีล 5 ให้บุคคลทำให้การรักษาศีลเป็นอย่างดี และการล่วงละเมิดทางศีลที่ไม่ดีมาจาก เจตนาที่เป็นกุศล 3 ประการ ประกอบด้วย โอลกะ โอลสะ โอลหะ และที่เป็นอกุศล 3 ประการ ประกอบด้วย โลกะ โทสะ โมหะ ซึ่งอกุศลทั้ง 3 นี้ เริ่มต้นจากการที่มีอวิชชาหรือมีโมหะก่อนแล้ว โลกะ และโทสะ ก็ตาม ดังพระพุทธพจน์กล่าวไว้ว่า...“ปาณาติบาตมีมูล 2 ด้วย

สามารถแห่งโทสะ และโมหะ อทินนาทานและมุสาวาทมีมูล 2 ด้วยอำนาจแห่งโทสะและโมหะ หรือด้วยอำนาจแห่ง โภคะ และโมหะ มีจฉาจารและสุราบานมีมูล 2 ด้วย สามารถแห่งโทสะและโมหะ” (ขุ. อิติ. (ไทย) 1/252/454) การล่วงละเมิดศีล 5 แล้ว ล้วนเกิดจากเจตนาอกุศลมูลเป็นพื้นฐาน ตามเกณฑ์การตัดสินความดีของพุทธปรัชญาเถรวาท การกระทำใดที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูล ถือว่า การกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี ส่วนการกระทำที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่าการกระทำที่ดี เจตนาอกุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์หลักในการแบ่งแยกการกระทำดี และการกระทำที่ไม่ดี ถ้าเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีและผลของการกระทำดีก็ถือว่าการกระทำนั้นมีความทางจริยธรรมสมบูรณ์ ดังที่พระอริยธานสอนว่า ผู้รักษาศีล 5 ได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้ทานแบบหนึ่ง เป็นทานพิเศษ เรียกว่า “อภัยทาน” ซึ่งนับเป็นมหาทานล้ำเลิศกว่าทานทั้งปวง มีผลานิสงส์มากกว่าการให้ทานด้วยวัตถุสิ่งของทั่วไป เช่น การให้ที่ดินก็ดี ให้เงินให้ทองก็ดี (ธนิต อยุธยา, 2529 : 66) ผู้มีศีล ก็เหมือนกับผู้ที่ไม่ประพฤติผิดกฎหมายของบ้านเมือง คือ จะมีความเย็นใจ หน้าตาจะยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ เพราะไม่ต้องเกรงกลัวว่าใครจะจับผิดหรือตำหนิตีเตียน ใครรู้จัก ก็อยากคบค้าสมาคมด้วย แม้แต่ผู้ที่ไม่มีศีล ก็ยังไม่อยากให้ใครมาประพฤติชั่วต่อตน เช่น ไม่อยากให้ใครมาทำร้ายตน ไม่อยากให้ใครมาลักขโมยของของตน ไม่อยากให้ใครมาประพฤติผิดในสามภรรยาตน ไม่อยากให้ใครมาโกหกตน เมื่อเป็นเช่นนี้ ทุกคนจึงควรจะต้องอยู่ในศีล คนเราจะมีคติชีวิตที่ดีก็เพราะศีล จะมีโภคสมบัติก็เพราะศีล จะถึงคราวดับทุกข์ดับร้อนใจได้ ก็เพราะศีลนี้แหละ (จางนงค์ ทองประเสริฐ, 2540 : 13-15)

2.2 ระดับกุศลกรรมบถ 10

ในระดับนี้เป็นการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้น ก็คือ กุศลกรรมบถ 10 หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม ทางแห่งกรรมดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ กุศลกรรมบถนี้เรียกได้หลายชื่อด้วยกัน เช่น ธรรมจริยา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540), : 107) จริยธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539 : 291) อารยธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540. : 412) และสัปปริสธรรมเป็นต้น (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), 2535 : 210) เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้นตามความสามารถและโอกาสของแต่ละบุคคลในกุศลกรรมบถ 10 และความละเว้นอกุศลกรรมบถ 10 ที่ควบคู่กันไป ด้วย” (ผศ.บุญมี แทนแก้ว, 2540 : 91) ดังต่อไปนี้

1. กุศลกรรมบถ การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นการกระทำความดี ซึ่งนำไปสู่ความสุขความเจริญ พุทธปรัชญาเถรวาท เรียกว่า กุศลกรรมบถ 10 (อภิ. ปุ. (ไทย) 36/105/151) แบ่งเป็นประเภทออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) การกระทำความดีทางกาย เรียกว่า “กายสุจริต” (2) การกระทำความดีทางวาจา เรียกว่า “วจีสุจริต” และ (3) การกระทำความดีทางใจ เรียกว่า “มโนสุจริต” (ที. ปา. (ไทย) 11/305/260) อธิบายดังนี้ ได้แก่ (ก) กายกรรม 3 ได้แก่ การกระทำความดีทางกาย 3 อย่างที่เรียกว่า “กายสุจริต” ได้แก่ (1) จงดเว้นจากการฆ่า และการเบียดเบียนสัตว์ และมีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสัตว์อื่นหรือบุคคลอื่น (2) จงดเว้นจากอทินนาทาน หรือการถือเอาสิ่งของผู้อื่นที่มีเจ้าของมิได้ยกให้ โดยเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น และ (3) จงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ (ข) วจีกรรม 4 ได้แก่ การกระทำความดีทางวาจา 4 อย่างที่เรียกว่า “วจีสุจริต” ได้แก่ (4) จงดเว้นจากการพูดเท็จ ไม่ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเองหรือผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ (5) จงดเว้นจากการพูดจาส่อเสียด หรือกล่าวร้ายให้คนอื่นแตกสามัคคีกัน กล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างความสามัคคี (6) จงดเว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพ อ่อนหวาน และ (7) จงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสารประโยชน์ถูกกาลเทศะ และ (ค) มโนกรรม 3 ได้แก่ การกระทำความดีทางใจ 3 อย่างที่เรียกว่า “มโนสุจริต” ได้แก่ (8) ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น (9) ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่นและสัตว์อื่น คิดปรารถนาแต่ว่าขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ตรองตนอยู่เป็นสุขเถิด และ (10) มีความเห็นชอบ เช่น เห็นว่า ทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมีจริง เป็นต้น

2. อกุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งอกุศลกรรม, ทางทำความชั่ว, กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540 : 358) อกุศลกรรมบถนี้ เป็นธรรมที่บุคคลต้องเว้น ต้องละเป็นธรรมที่ตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น มี 10 ประการ โดยย่อมี 3 ประการ เรียกว่า ทุจริต 3 คือ (1) กายทุจริต (ความ

ประพฤติชั่วด้วยกาย) (2) วาจจริต (ความประพฤติชั่วด้วยวาจา) (3) มโนทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยใจ) (ที.ปา. (ไทย) 11/305/260) ได้แก่ (ก) กายกรรม 3 ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางกาย 3 อย่างที่เรียกว่า “กายทุจริต” ได้แก่ (1) การทำชีวิตให้ตกต่ำลง ปลงชีวิต รวมทั้งเบียดเบียนให้ผู้อื่นหรือสัตว์อื่นประสบทุกข์ภัย (2) การถือเอาสิ่งของที่เขามาได้ให้ โดยการขโมย และ (3) การประพฤติผิดในกาม (ข) วาจกรรม 4 ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางวาจา 4 อย่างที่เรียกว่า “วาจทุจริต” ได้แก่ (4) การพูดเท็จ (5) การพูดส่อเสียด (6) การพูดคำหยาบ และ (7) การพูดเพื่อเจ้อ และ (ค) มโนกรรม 3 ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางใจ 3 อย่างที่เรียกว่า “วชิทุจริต” ได้แก่ (8) การโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น (9) การคิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และ (10) การเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าบุญบาปไม่มีผลของบุญบาปไม่มี ฯลฯ จะเห็นได้ว่า หลักการของกุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบถแบ่งการกระทำที่แสดงออกของบุคคลเป็น 3 ทางคือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ แต่การกระทำที่ถือว่าสำคัญที่สุดที่เป็นจุดเริ่มต้น คือ การกระทำทางใจ เพราะเป็นตัวกำหนดให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจาตามมาซึ่งจะกล่าวในส่วนหลัง การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม ที่เป็นกุศลกรรมมี 3 อย่าง คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ และงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ส่วนอกุศลกรรมบถก็มีความหมายตรงกันข้าม คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤติผิดในกาม ซึ่งเป็นกายกรรมที่ไม่ดีตรงกับศีลข้อ 1, 2 และ 3 ของศีล 5 ตามที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง เพราะเหตุนี้ กุศลกรรมบถที่แสดงออกทางวาจามี 4 อย่างคือ งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดคำหยาบ และ งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ ส่วนอกุศลกรรมบถ ก็มีความหมายตรงกันข้ามคือ การพูดคำเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพื่อเจ้อ ทำไม่ตามหลักพระพุทธศาสนาจึงบัญญัติให้การกระทำทางวาจาทั้ง 3 เป็นการกระทำที่ไม่ดี

2.3 ระดับมรรค 8

ในระดับนี้เป็นการพัฒนาจริยธรรมให้สูงสุดดำเนินชีวิตตามอริยมรรคมีองค์ 8 วิธีทางที่ปฏิบัติอันประเสริฐ 8 ประการ อันเป็นแนวทางปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้เกิดความดีสูงสุด หรือวิถีทางปฏิบัติของพระอริยบุคคล คือ ผู้ไกลจากกิเลสอันเป็นข้าศึกภายในอันเป็นจริยธรรมขั้นสูงสุด (บุญมี แท่นแก้ว, 2527 :147-148) เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงนิพพาน อริยมรรคมีองค์ 8 จึงจะบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิตของคนดังกล่าว จะต้องศึกษาอริยมรรคให้เข้าใจกันอย่างถ่องแท้ มรรคมีองค์ 8 นี้ ในธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรเรียกว่า “ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ” หมายถึง “อริยสัจ” คือ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งหมายถึง อริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง หรือหลักปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ในที่นี้กล่าวถึงคุณธรรม 8 ประการ ได้แก่ (1) สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) (2) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) (3) สัมมาวาจา (การพูดชอบ) (4) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) (5) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) (6) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) (7) สัมมาสติ (ความระลึกชอบ) (8) สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ) (วชิณ อินทสระ, 2549 : 93)

ในระบบของพุทธจริยศาสตร์การใช้เหตุผลว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ เราสามารถกำหนดเรียกบุพภาคแห่งมรรคนี้ได้ว่า “องค์คุณก่อนมรรค ได้แก่ (1) องค์คุณก่อนมรรค หมายถึง ก่อนที่บุคคลจะปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ จะต้องมีส่วนประกอบ 2 ประการ ได้แก่ (1.1) การมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตา) (ส. ม. (ไทย) 19/48/22) หมายถึง การมีผู้แนะนำชักจูงในทางที่ดี อาจตีความได้ว่าได้รับการอบรม สั่งสอนแนะนำมาจากบิดา มารดา ครู อาจารย์ รวมตลอดถึงมิตรสหายที่ดี การอ่านตำราที่ดี (1.1) การทำในใจโดยแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) (ส. ม. (ไทย) 19/55/23) หมายถึง การรู้จักคิดไตร่ตรองด้วยตนเองอย่างมีสติและใช้เหตุผล จัดว่าเป็นการพัฒนาตนเองให้รู้จักคิดอย่างถูกต้อง อันจะนำไปสู่ความเป็นผู้มีวิจาร์ณญาณได้ และ (2) มรรค 8 (ที. สี. (ไทย) 9/393/165) เป็นผลสืบเนื่องจากองค์คุณก่อนมรรค เมื่อได้รับคำแนะนำสืบสวนมาดี ประกอบกับอาชีพการฝึกตนเอง ให้เป็นผู้รู้จักคิดอย่างใคร่ครวญแยบคายทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ระดับศีล (สัมมาวาจา, สัมมากัมมันตะ, สัมมาอาชีวะ) ระดับสมาธิ (สัมมาวายามะ, สัมมาสติ, สัมมาสมาธิ) และ ระดับปัญญา (สัมมาทิฐิ, สัมมาสังกัปปะ)

การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในพระทางพุทธศาสนามีจุดเริ่มต้นจากการรู้จักคิดใคร่ครวญด้วยเหตุผลโดยตนเอง การปฏิบัติจึงจะนำไปสู่ความเห็นชอบทางปัญญา และเมื่อความเห็นชอบทางปัญญาเกิดขึ้นแล้ว แนวทางด้านปัญญาที่เผชิญยอม

เกิดขึ้น นั่นก็คือความเป็นผู้มีวิจรรย์ญาณ อันเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เราอาจสรุปได้ว่าจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนานั้นก็คือ มรรคหรือมัชฌิมาปฏิปทา นี้เอง และพรหมจารีหรือผู้ประพฤติพรหมจรรย์ หรือผู้มีจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา ก็คือผู้ดำเนินชีวิตตามมรรค หรือผู้ปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการครองชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่จุดหมาย คือ การดับทุกข์ หรือความสิ้นสุดปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของธรรมชาติ เป็นการนำเอาความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการที่เป็นไปเองตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์ โดยจัดวางเป็นระบบปฏิบัติหรือแบบแผนการดำเนินชีวิตที่จะได้ผลดีสอดคล้องกับธรรมชาติอันเป็นการใช้ชีวิตที่ดีให้เกิดประโยชน์แก่สังคม โดยการนำเอาความรู้ในสังขธรรมไปประยุกต์ใช้ต่อการดำเนินชีวิต ทำให้มนุษย์บรรลุประโยชน์จนถึงขั้นสูงสุด มีชีวิตที่แจ่มใสเพราะจิตมีคุณภาพที่ประณีตมากขึ้น สามารถปลูกเร้าคุณธรรมและส่งเสริมกำลังใจให้ทำความดี มีอุดมคติ และเป็นการฝึกจิตใจให้เข้มแข็งหนักแน่นมั่นคงมีสมรรถภาพสูง

3. เกณฑ์ตัดสินความดีหรือจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

3.1 เกณฑ์ตัดสินหลัก

เกณฑ์ที่ใช้เป็นเครื่องตัดสินการกระทำทางจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นจะพิจารณาจากเจตนาเป็นต้นเหตุ โดยอาศัยจิตเป็นตัวดำริในการกระทำตลอดจนกระบวนการกระทำสำเร็จ ซึ่งมีปัจจัยที่นำมาเป็นเกณฑ์ได้ดังนี้ (1) เจตนาในการกระทำ พิจารณาการกระทำตามมูลเหตุว่า ถ้าเป็นเจตนาที่เกิดขึ้นจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ พึงเข้าใจว่าเป็นความดี แต่ถ้าเกิดมาจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ พึงรู้นั้นคือ ความชั่ว และ (2) ผลกระทบต่อการกระทำ พิจารณาตามสภาวะว่า เป็นสภาพที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตใจสบาย ไร้โรค ปลอดภัย ผ่องใส สมบูรณ์หรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นทอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้กุศลธรรมเจริญงอกงาม หรือกุศลธรรมลดลงหรือไม่ ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพหรือไม่อย่างไร

3.2 เกณฑ์ตัดสินรอง

เป็นหลักการที่นำมาพิจารณาร่วมเมื่อมีผลกระทบการกระทำในกรณีต่าง ๆ ในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งอาศัยปัจจัยประกอบในการพิจารณา ดังนี้ (1) มโนธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเอง พิจารณาว่าการกระทำนั้นตนเองสามารถดีเตือนตนเอง ได้หรือไม่ เสียความเคารพตนเองหรือไม่ (2) พิจารณายอมรับของวิญญูชน นักปราชญ์หรือบัณฑิตว่า ยอมรับ ชื่นชม สรรเสริญ หรือตำหนิติเตียนหรือไม่ และ (3) พิจารณาลักษณะผลของการกระทำต่อตนเองและต่อผู้อื่น ดังนี้ (3.1) เป็นการเบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนผู้อื่น ทำตนเองหรือผู้อื่นให้เดือดร้อนหรือไม่ และ (3.2) เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข หรือเป็นไปเพื่อโทษทุกข์ ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่นหรือไม่ หรืออีกในหนึ่ง การยอมรับหรือไม่ยอมรับของปราชญ์ การติเตียนหรือสรรเสริญของวิญญูชนนั้น เมื่อมองอย่างกว้าง ๆ หรือมองในระดับสถาบัน และเมื่อว่าโดยส่วนใหญ่ มติของวิญญูชนหรือปราชญ์จะปรากฏอยู่ในรูปของบัญญัติทางศาสนาบ้าง ขนบธรรมเนียมทางศาสนาบ้าง กฎหมายบ้าง เป็นต้น แม้ว่าบัญญัติและสิ่งที่ถือตามกันมาเหล่านี้ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นมติของวิญญูชนเสมอไป แต่ักพอจะกล่าวได้ว่าส่วนที่แตกต่างนี้เป็นข้อยกเว้น ซึ่งก็เป็นกิจของวิญญูชนนั้นแหละที่จะต้องหมั่นสอบสวนตรวจตราในเรื่องเหล่านี้ในแต่ละกาลแต่ละสมัยแต่ละครั้งแต่ละคราวเรื่อย ๆ ไป จึงมักมีพระพุทธพจน์ตรัสส่ำทับว่า “อนุวิจจ วิญญู” วิญญูใคร่ครวญแล้ว จึงติเตียนหรือสรรเสริญ คือ ยอมรับหรือไม่ยอมรับ (ม. ม. (ไทย) 13/38/41) และจะเห็นว่า วิญญูนี้แหละ เมื่อใคร่ครวญแล้วก็ได้เป็นผู้ทำการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ยึดถือหรือปฏิบัติกันมาผิด ๆ หรือเคลื่อนคลาดจากความหมายที่ถูกต้อง เช่น พระพุทธองค์ทรงติเตียนไม่ยอมรับเรื่องการบวภรรณะและการบูชาตัณหา เป็นต้น

4. วิเคราะห์ปัญหาเกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท

4.1 ปัญหาของกรรมกับเจตนา

คำว่า “กรรม” แปลตามตัวว่าการกระทำ มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับคำว่าวิบาก ซึ่งแปลตามตัวว่าผลที่เกิดขึ้น ฉะนั้น เมื่อมีการกระทำ (กรรม) ก็ย่อมมีผล (วิบาก) อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ผลนั้นอาจเป็นกุศลหรืออกุศล คือ ดีหรือชั่ว กรรมดีย่อมก่อให้เกิดวิบากที่กุศล กรรมชั่วย่อมก่อให้เกิดวิบากที่เป็นอกุศลเช่นนี้จึงแสดงว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้ฯ” (ม. ม. (ไทย) 22/581/457) และ “บุคคลจะถือว่าเป็นคนชั่วเพราะชาติก็หาไม่ จะถือว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติก็หาไม่ ที่แท้ถือว่าเป็นคนชั่วเพราะกรรม ชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม เป็นชวานาเพราะกรรม เป็นคิลปินเพราะกรรม เป็นพ่อค้าเพราะกรรม แม้เป็นโจรก็เพราะกรรม” (ม. ม. (ไทย) 20/707/747) ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าการกระทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าดี ต่างกับการกระทำที่ชั่วอย่างไร ดังนั้น สิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาอีกประการหนึ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ก็คือ เรื่องเจตนาตนเองคือกรรม บุคคลจงใจแล้วจึงกระทำการด้วยกาย วาจา และใจ ”(อง. ทก. (ไทย) 22/334/464) ฉะนั้น เจตนา จึงหมายถึง สภาพนึกคิด หรือความจงใจ คือ ต้องคิดไว้ก่อนแล้วจึงกระทำ เจตนาจึงเป็นแก่นสำคัญที่สุดของการกระทำเป็นสาระที่ทำให้การกระทำมีความหมาย การกระทำที่มีได้เกิดจากความจงใจ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการกระทำ คือ วิบาก เพราะไม่ต้องอาบัติ หรือไม่มีความผิด เมื่อการกระทำนั้นไม่มีผล เพราะเหตุที่มีได้จงใจจึงไม่เรียกว่าเป็นกรรม ฉะนั้นการกระทำที่มีได้จึงจะมีอาจที่จะนำมาตัดสินได้ว่าเป็นการกระทำที่ ถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว ซึ่งตรงกับหลักทั่ว ๆ ไป ทางจริยศาสตร์ถือว่า การกระทำที่นำมาตัดสินว่าดีหรือชั่วนั้นต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากความจงใจ ไม่ใช่เกิดจากการถูกบังคับจากภายนอกโดยไม่มีทางเลือก เมื่อกล่าวได้ว่าดีหรือชั่วนั้นอยู่ที่การกระทำ และเจตนาคือการกระทำ จึงกล่าวได้ว่า ดีหรือชั่ว อยู่ที่เจตนา

ดังนั้น ปัญหาต่อมา ก็คือ เจตนาอย่างไรจึงจะเป็นกุศล เจตนาอย่างไรเป็นอกุศล พระพุทธศาสนาให้คำตอบกับปัญหานี้ ไว้อย่างชัดเจนว่า เจตนาที่เกิดจากกุศลมูล ได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ คือ เจตนาดี (ต้นตอของความดี)เจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล (ต้นตอของความชั่ว) ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ คือ เจตนาชั่ว มีลักษณะ ประการนี้ 3เป็นเหตุให้เกิดกรรม คือ โลภะ โทสะ โมหะ กรรมใดที่ประกอบด้วยโลภะ เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นที่เกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นเป็นโทษ กรรมนั้นก่อให้เกิดทุกข์ กรรมนั้นนำไปสู่การเกิดกรรม กรรมนั้นไม่นำไปเพื่อความดับกรรม กรรมใดที่กระทำด้วยโทสะ ... .. กรรมใดที่กระทำด้วยโมหะกรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นเป็นโทษ กรรมนั้นก่อให้เกิดทุกข์ ”นอกจากนี้ ยังมีอีกลักษณะ 3 ประการนี้ เป็นเหตุให้เกิดกรรม คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ กรรมใดที่ประกอบด้วยอโลภะ เกิดจากอโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นที่เกิด กรรมนั้นเป็นกุศลกรรมนั้นไม่เป็นโทษ กรรมนั้นก่อให้เกิดทุกข์ กรรมนั้นนำไปสู่การเกิดสุข กรรมนั้นนำไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่นำไปสู่การเกิดกรรม กรรมใดที่กระทำด้วย อโทสะ กรรมนั้น...กรรมใดที่กระทำด้วยอโมหะ... เป็นกุศลกรรมนั้นเป็นไม่โทษ กรรมนั้นก่อให้เกิดสุข” (องตติ .. (ไทย)20/551/338-339)

4.2 ปัญหาการตัดสินความดียึดหลักเจตนา

การที่พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า เจตนาที่เกิดจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นเจตนาดี เพราะพระพุทธองค์ทรงมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการมิให้บุคคลมีความเบียดเบียนนั่นเอง เหตุที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้เพราะว่า เมื่อพิจารณาการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีแล้วเห็นได้ว่า เจตนาที่เกิดจาก อโลภะ อโทสะ อโมหะนั้น เป็นเหตุที่ทำให้บุคคลกระทำการอันไม่ประกอบด้วย ความเบียดเบียนถ้าบุคคลมีความโลภ ออยากได้ของผู้อื่นหรือหยาบของผู้อื่นมาเป็นของตน ก็เท่ากับเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือบุคคลมีความโกรธก็อาจจะทำร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ การทำร้ายก็เป็นเบียดเบียนนั่นเอง ผลที่เกิดจากการเบียดเบียนย่อมเป็นทุกข์ทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งทุกข์เกิดเพราะจิตของผู้ที่นั้นยึดอยู่ในอารมณ์อย่างหนึ่ง คือ ความโกรธ ความโกรธที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้เป็นทุกข์ ทางใจ เป็นการเบียดเบียนตนเอง ส่วนการทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความเจ็บปวด เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น เป็นทุกข์ทางกายที่เห็นได้ชัด และการกระทำที่ก่อให้เกิดทุกข์นั้น ทางพระพุทธศาสนาถือว่า เจตนาเป็นสำคัญ เพราะ ว่า เจตนา

คือ กรรม และเจตนาอันเป็นมโนกรรมย่อมเกิดก่อนผล คือ กายกรรมหรือวจีกรรม ฉะนั้นการตัดสินการกระทำจึงถือเจตนาเป็นหลัก ส่วนผลที่จะเกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ไม่สามารถจะนำมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำว่าดีหรือชั่วได้ เมื่อเจตนาเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าผลที่เกิดขึ้น พระพุทธศาสนาจึงถือเจตนาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำ การถือหลักเจตนาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำ อาจเกิดปัญหาได้ว่า เราจะทราบได้อย่างไรว่า ผู้ใดผู้หนึ่งที่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น มีเจตนาอย่างไร ปัญหานี้ตอบได้ว่าดูจากการกระทำ เพราะกรรมเป็นเครื่องสื่อเจตนา แต่ว่าการที่บุคคลกระทำดีหรือกระทำชั่วนั้น ตัวเองเท่านั้นที่จะเป็นผู้รู้เอง แม้จะหรือผู้อื่นได้แต่ตนเองก็ย่อมรู้ว่าความจริงเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตาม เท่าที่ได้พิจารณาหลักตัดสินการกระทำดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปเป็นกฎเกณฑ์ได้ว่า เกณฑ์การตัดสินการกระทำว่าดีหรือชั่วนั้นถือเจตนาเป็นสำคัญ และการกระทำที่ดี คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี เจตนาดี คือ เจตนาที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เจือปนซึ่งเจตนาดังกล่าวมีผล คือ การไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น จึงอาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า เจตนาดี คือ เจตนาที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

ผู้เขียนขอยกปัญหาตัวอย่าง เพื่ออธิบายหลักเกณฑ์ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนาเพื่อพิจารณาให้เห็นว่า บางปัญหาเท่านั้น เช่น ปัญหาเรื่องของหมอกับคนไข้ โดยสมมุติว่า ในกรณีที่หมอกโกหกคนไข้ พูดสิ่งที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง แล้วมีโอกาสที่ทำให้คนไข้หายป่วย คือ อาจทำให้คนไข้มีกำลังใจสามารถเยียวยารักษาได้ กับการที่หมอพูดความจริง แต่อาจทำให้คนไข้ตกใจถึงกับช็อกตายได้ เพราะเป็นโรคที่ร้ายแรง ในกรณีเช่นนี้ ถ้าหมอกโกหกคนไข้แล้วทำให้คนไข้หายป่วย ถ้ามว่าการกระทำของหมอเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ ปัญหานี้ ตามพุทธมติย่อมตอบได้ว่า การกระทำของหมอเป็นการกระทำที่ดี เพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี คือ ความไม่เบียดเบียน หมอที่พูดไม่จริงโรคแก่คนไข้ เพื่อรักษากำลังใจของคนไข้ไม่ให้เสียการพูดไม่จริงในคราวเช่นนี้ ถึงจะผิดตามบัญญัติของศีล ก็ไม่เป็นการผิดวัตถุประสงค์ของศีลไปทีเดียว เพราะเมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของศีลแล้ว จะเห็นได้ว่า ศีลข้อนี้ก็มีจุดประสงค์เพื่อให้บุคคลรักษาประโยชน์ของกันและกันด้วยความจริง คือ มุ่งหมายไม่ให้เกิดเบียดเบียนกันด้วยวาจา อาศัยความมุ่งหมายดังกล่าว เมื่อพูดทำลายประโยชน์ของกันและกัน เช่น พูดถึงด้วยเจตนาร้าย เป็นการทำกรรม ส่อเสียด นินทาว่าร้าย เพื่อลดเขาให้เลวลงบ้าง ยกตนขึ้นบ้าง ถึงจะเป็นความจริง ก็ถือว่าเป็นการผิด เพราะผิดความมุ่งหมายของศีลที่บัญญัติขึ้น มีการกล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าเอง ตรัสวาจาที่จริงและมีประโยชน์ ทั้งถูกทั้งเหมาะแก่กาลเวลา และนอกจากที่ทรงบัญญัติศีลให้เว้นจากพูดมุสาแล้ว ยังตรัสให้เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อจ้อเหลวไหลไร้ประโยชน์ด้วย (ม. ม. (ไทย) 19/94/110)

ในกรณีที่ยกปัญหาที่กล่าวมา แสดงว่า หมอมีเจตนาที่ไม่ต้องการจะเบียดเบียนคนไข้ด้วยวาจา จึงกล่าวสิ่งที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง เพราะถ้ากล่าวความจริงแล้วทำให้คนไข้ตาย ย่อมเป็นการเบียดเบียนคนไข้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนั้นย่อมไม่มีผู้ใดสรรเสริญด้วย ฉะนั้นการกระทำนี้จึงเรียกว่าเป็นการกระทำที่ดีอันเกิดจากเจตนาที่ไม่มีความโลภ โกรธ หลง เจือปนก็ดี ความไม่เบียดเบียนก็ดี ล้วนเป็นทางให้เข้าไปใกล้จุดหมายสูงสุดหรือความดีสูงสุดของพระพุทธศาสนา อันได้แก่นิพพานทั้งสิ้น ในการที่บุคคลใดไม่เบียดเบียน จิตของบุคคลนั้นจะต้องไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะถ้ามีความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็เท่ากับยังเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งถ้ามีน้อยเท่าใดก็ยิ่งละการเบียดเบียนได้มากขึ้นเรียกได้ว่าความเบียดเบียนน้อยลงเท่าใด ก็ตีมากขึ้นเท่านั้น ถ้าละความโลภ ความโกรธ ความหลงได้หมด ก็เรียกได้ว่าสัมผัสนิพพาน อันเป็นเกณฑ์ความดีในขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนา

5. บทสรุปวิเคราะห์

เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ หลักความดีอันควรประพฤติปฏิบัติโดยนัย ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นผลได้มาจากหลาย ๆ ทาง เช่น ทางประเพณี ทางวัฒนธรรม ทางกฎหมาย เพราะเหตุนี้ เกณฑ์ตัดสินความดีจึงเป็นบรรทัดฐานของความประพฤติหลายประการที่เป็นหนึ่งในบรรดาบรรทัดฐานของความประพฤติทั้งหลาย เป็นสิ่งที่กำหนดว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ จริยศาสตร์เป็นหลักการหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี ที่ประเสริฐอันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือ

ในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่าการกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร จริยศาสตร์มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข และทำให้มีการดำเนินชีวิต การครองชีพอย่างประเสริฐ ฉะนั้น จริยศาสตร์จึงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ (1) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นของธรรมจริยา ได้แก่ ศีล 5 (Five precepts) ได้แก่ ธรรม 5 ประการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติฝ่ายศีลธรรมเบื้องต้นนั่นเอง (2) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นกลาง จริยธรรมที่มีไว้ให้บุคคลปฏิบัติ เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้น ได้แก่ กุศลกรรมบถและเว้นอกกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วยนั่นเอง และ (3) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นสูงสุด ซึ่งเป็นจริยธรรมระดับสูงสุดอันเป็นหนทางที่บุคคลประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะห่างไกลจากข้าศึกภายใน ก็คือ กิเลสเครื่องเศร้าหมอง ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค ได้แก่ มรรคมืองค์ 8

ในการที่จะตัดสินว่าอะไรคือจริยธรรมแนวพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินทางจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นก็โดยอาศัยการกระทำใน 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ การกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูลถือว่าเป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์ มีคุณค่า ส่วนการกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่า อะไรผิด อะไรถูก อะไรสมควร อะไรไม่สมควร โดยสามารถสรุปเป็นหลักพิจารณาได้ดังนี้ คือ เจตนาของการกระทำ บทพุทธบัญญัติ พฤติกรรมของจิต ผลของการกระทำ และผลของการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การจะตัดสินความดีสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาได้นั้นต้องลงมือปฏิบัติเอง พิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตนเองนั้นแหละจึงจะได้ชื่อว่า รู้จักกฎเกณฑ์ในการตัดสินความดีที่ถูกต้องและจริงแท้ โดยไม่ต้องให้ใครมาหลอกลวงได้

6. เอกสารอ้างอิง

- จันทน์ทอง ประเสริฐ. (2540) **หลักการเอาชนะอุปสรรค**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ WISDOM. นนทบุรี.
- ชำนาญ พาสื่อ. ผศ. (2547). **จริยศาสตร์ เอกสารคำสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณบรรมคาร.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. รศ. (2550) **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาสิริรามคำแหง.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2529). **อานิสงส์ศีล 5**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2523). **พื้นฐานแนวความคิดและปรัชญาทางการเมือง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2527). **ปรัชญาฝ่ายบูรพทิศ**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะวิชามนุษย์ศาสตร์และสังคมศึกษา วิทยาลัยบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา.
- _____. (2540). **พระพุทธศาสนากับปรัชญา (Buddhism and Philosophy)**. กรุงเทพฯ: ว.เพ็ชรสกุล.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2550), **ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2540). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. ฉลองสมโภชพระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรล้านนา. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต). (2535). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง, ดร. และคณะ. (2551). **จริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- รัตนา ต้นบุญเต็ก. (2523). **ปรัชญาคืออะไร**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- วสิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมดา,
- สมพร สุทัศนีย์, ม.ร.ว. (2548). **มนุษย์สัมพันธ์**, พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: พิมพ์โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2548). **พุทธปรัชญา: มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุเชาวน์ พลอยชุม, ผศ. (2537). **จริยศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามงกุฎราชวิทยาลัย.